

РІВЕНЬ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ – ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЗРОСТАННЯ КРЕДИТІВ У РЕАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Реформування економіки України у сучасних умовах супроводжується як позитивними зрушеннями, так і проблемами у правовій, виробничій, інвестиційній, бюджетній, податковій, соціальній та інших сферах суспільного життя. Несприятливі умови, на жаль, залишаються одними з вирішальних факторів організації кредитних відносин, що здатні визначати ефективний розподіл грошових ресурсів, забезпечувати безперервність виробництва і, врешті, впливати на економічний розвиток та визначати успіх ринкових перетворень. Відтак, досягнення ефективності виробництва і прибутковості, як визначальних цілей ринкової системи господарювання, автоматично вирішує й інші питання, але не завжди. Цілі економічного розвитку, як відомо, можуть як взаємодоповнювати одна одну, так і взаємовиключати. Особливо це стосується соціальної справедливості, регулювання доходів населення, ринку праці і зайнятості, соціально-трудова відносин тощо.

Поряд з екологічними, інформаційними, науково-технологічними та іншими пріоритетами розвитку, соціальний аспект є одним з найголовніших. Задача сприяння соціальному розвитку країни як функції економічного процвітання та, одночасно, фактора економічної ефективності, досягненню узгодженості процесу організації кредитної політики та реальних економічних умов на сьогодні залишається не розв'язаною.

Результати статистичних спостережень, групування і порівняння різних фактичних даних ще раз підтверджують залежність банківської політики у галузі кредитування від такого джерела кредитних ресурсів, як заощадження населення. Закріплення та розширення зв'язків з реальною економікою, її виробничими показниками, розмірами заощаджень суб'єктів господарювання та домашніх господарств залежатиме у подальшому від обсягів зосередження додаткових ресурсів у цьому секторі та ступеня переорієнтації кредитної політики банків зі сфери загальнодержавного управління.

Так, з другої половини 90-х років ХХ ст. кредитна активність банківської системи характеризувалася постійним зростанням обсягів кредитних ресурсів в економіку України. У 2004 р. реальна економіка отримала на 84501 млн. грн. кредитів більше, ніж у 1995 р. Найбільший приріст зафіксовано у 2003 р., коли темп приросту дорівнював 61% [1]. Це значні успіхи, які, в першу чергу, можна зв'язати зі щорічним зростанням ВВП, капітальних вкладень в економіку, відносним зниженням рівня процентних ставок за кредитами як у національній, так і в іноземній валюті, поступовим нарощуванням прибутку у народному господарстві, грошових доходів населення, що стало не останнім чинником збільшення коштів підприємств, організацій і населення на банківських рахунках. Ці кошти стали незаперечним довгостроковим фактором розширення кредитних можливостей банків.

За даними Національного банку вклади підприємств і населення порівняно з 1995 р. зросли більш ніж у 19 разів і досягли на кінець 2004 р. 82959 млн. грн. При цьому вклади населення у національній валюті за цей же період збільшилися майже у 30 разів, що підтверджує факт зростання довіри населення до економічної політики держави та банків – важливих посередників у ринковій економіці [1].

Розрахунок сукупних коефіцієнтів множинного кореляційного зв'язку також дозволяє зробити висновок, що протягом останніх трьох років зростання масштабів кредитних вливань в економіку України на 88,75% пояснюється зміною ВВП та рівня заощаджень за умови сталості інших факторів, а також 90,19% варіації, за інших однакових умов, – змінами на ринку міжбанківських кредитів та кількості комерційних банків. Критичні значення t-критерія Ст'юдента відповідно становлять $t_{0,99(10)} = 2,76$ та не перевищують отримані фактичні значення (6,09; $6,60 > 2,76$). Тому з вірогідністю 99% вплив вищезазначених факторів на обсяг кредитів визнається істотним.

Застосовуючи темповий підхід у розрахунках коефіцієнтів еластичності, отримано наступні результати. Зростання ВВП на 1%, якщо вважати, що заощадження не змінювалися, створює відповідний позитивний ефект кредитної політики у 0,17%, і, навпаки, 0,55% для заощаджень. Коефіцієнти еластичності для обсягів міжбанківського кредитування і кількості комерційних банків відповідно становлять 1,43% і 0,65%. Тобто найбільш

еластичними для кредитної політики виявилися кредити на міжбанку, кількісні параметри банківської системи та банківські заощадження.

Якщо говорити про частку кредитів, наданих банками в економіку, у структурі валового внутрішнього продукту, ми помітимо, що вона збільшилась з 1,9 у 1996 р. до 25,4% станом на початок 2004 р. Хоча й не завжди темпи зростання кредитів були позитивними – їх падіння зафіксовано за результатами 1997 і 2000 рр. На нашу думку, зниження темпів кредитування можна пояснити особливою ризикованістю кредитних проєктів, обмеженістю реальних доходів по кредитним операціям внаслідок їх неповернення кредиторам, нестабільними економічними умовами, платіжною і фінансовою кризою, відносно низьким рівнем залучених ресурсів на вклади і депозити.

У зв'язку із цим першочерговим завданням економічної політики держави ми вбачаємо стимулювання сукупного попиту населення, що виступає в якості рушійної сили розвитку підприємств, особливо виробничої сфери, і подальшого зростання рівня доходів. Для цього передусім необхідно за рахунок скасування численної кількості податкових пільг, яких налічується близько на 20 млрд. грн., зменшити частку непрямих податків, що обтяжують сукупне споживання, знизити податкові ставки. Адже надмірне зростання податкових ставок може вплинути на зменшення податкових надходжень до бюджету і збільшити тим самим його дефіцит. І навпаки, їх зменшення сприяє виведенню значної частини підприємств з тіні, збільшенню доходної частини бюджету, зростанню стимулів до виробництва й зайнятості.

Дійсно, існуюча практика оподаткування в країні, на що у свій час звернув увагу А. Пігу, впливає не стільки на сьогоднішні доходи, як на майбутні, що може обмежувати накопичення і заощадження в країні [2].

На жаль, податкова політика в Україні не є стимулюючою. Так, податкові й неподаткові надходження до бюджету з 1997 до 2001 р. зросли на 37%, з них податкові – на 50%. Якщо надходження до бюджету від юридичних осіб України у 1997 р. становили 16301,7 млн. грн., то за 4 роки вони зросли на 2265,5 млн. грн., ще більшим є зростання податкових і неподаткових доходів до бюджету, отриманих від фізичних осіб – 9075,5 млн. грн., або 42% [3, с. 76].

За розміром податкового тиску на заробітну плату Україна є абсолютним лідером. Якщо у розвинених країнах максимальне сукупне навантаження на заробітну плату коливається від 48% (США) до 72% (Данія), то в Україні воно становить 85%. Протягом останніх десяти років минулого століття оплата праці найманих працівників у структурі ВВП економіки України скоротилася майже на 11%, тоді як частка податків зросла вдвічі [4].

Отже, завдання податкової політики ми вбачаємо у забезпеченні реальних фінансових можливостей суб'єктів ринку, стимулюванні й регулюванні схильності до заощаджень.

Чи не найсуттєвішим чинником привабливості для вкладника банківської системи і національної валюти як засобу заощаджень є стабільність грошової одиниці й передбачуваність валютного курсу. Інфляція впливає не тільки на доходи населення і суб'єктів підприємницької діяльності, а й визначає бажання взагалі вкладати кошти у банк, побоюючись їх знецінення.

Хоч індекси грошових доходів населення України підвищувалися спадними темпами протягом усього періоду реформування, але з урахуванням зростання рівня споживчих цін щорічно у декілька разів, приріст реальних доходів був незначним, а почасті й від'ємним. Позитивне зростання реальних доходів почалося із середини 90-х років ХХ ст. на 10–20% [1]. Таке зростання підтримується останніми роками, що говорить про покращення передумов для заощадження коштів. Подібна тенденція характерна і для заробітної плати.

В умовах зростання інфляції та її очікування відносна питома вага депозитів до запитання і валютних вкладів збільшується, що збільшує кількість короткострокових кредитів та кредитів в іновалюті. Тоді як частка строкових у структурі залучених коштів банку, що стимулює середньо- і довгострокове кредитування, відчутно зменшується.

В Україні населення володіє готівковими заощадженнями у вільно конвертованій валюті (ВКВ) на суму 10–12 млрд. дол. США. У структурі залучених коштів банківської системи України кошти в іноземній валюті коливаються у межах 30–40 % протягом останніх десяти років [1].

Таким чином, у сучасний трансформаційний період розвитку економіки України рівень доходів населення впливає на кредитну політику банків (зокрема на кредитні ресурси) як

безпосередньо – через коливання обсягу строкових депозитів фізичних осіб і їхнього попиту на кредит, так і опосередковано – через валютний і грошовий ринки, ділову активність підприємств-позичальників, яка визначається, у свою чергу, платоспроможним попитом населення.

У свою чергу, ключовими факторами розмірів заощаджень населення є формування довіри людей до державної політики, до її можливості забезпечувати реальну економічну і політичну стабільність, утримувати стійкість національної валюти та банківських інститутів, проводити стимулюючу податкову політику тощо.

Література

1. Національний банк України // <http://www.bank.gov.ua/Statist>
2. Пигу А. Экономическая теория благосостояния: Пер. с англ. / Общ. ред. С. П. Маукуционенка. – М.: Прогресс, 1985. – Т.2. – 454 с.
3. Білостоцька В. О., Островецький В. І. Податкове навантаження в Україні // Фінанси України. – 2002. – №12. – С.75–79.
4. Горська О. В. Структурні зрушення у ВВП України у період 1990–2000 років // Фінанси України. – 2003. – №2. – С.112–118.